Thomas Stangl – unen tuntumassa

Thomas Stangl (s. 1966) on wieniläinen kirjailija. Hän on opiskellut espanjaa ja filosofiaa. Ennen esikoisromaaniaan *Der einzige Ort* Stangl on julkaissut esseitä ja kertomuksia kirjallisuuslehdissä. *Der einzige Ort* kertoo kahdesta 1800-luvun alkupuolen tutkimusmatkailijasta. Molempien tavoitteena on saavuttaa satumainen ja ihmellinen kaupunki Timbuktu.

ST: Milloin ja kuinka aloitit kirjoittamisen?

TS: Olen kirjoittanut lapsesta lähtien, eli ihan aina. Noin neljäntoista ikäisenä aloin ottaa kirjoittamisen kunnolla tosissani. Pitkään aikaan en kuitenkaan julkaissut paljon mitään. Kesti suhteellisen kauan, ennen kuin löysin oman tapani kirjoittaa, oman kieleni. 90-luvulla julkaisin ensin yksittäisiä esseitä ja vasta jokin aika sen jälkeen minun onnistui kirjoittaa sellaisia kaunokirjallisia tekstejä, jotka täyttivät omat vaatimukseni.

ST: Kuvailisitko tuota oman kielen syntyä?

TS: Se oli hitaan kehityksen tulos. Erityisen tärkeää tuolle kehitykselle oli irrottaa kirjoittaminen minusta itsestäni. Ikään kuin irrottaa kirjoittaminen itseanalyysistä objektiivisiin kohteisiin ja antaa tekstin nousta kielestä. Olin aiemmin kirjoittanut esseitä, joita pidän ihan onnistuneina vieläkin. Vei piktään ennen kuin löysin aistillisen kielen älylliselle lähestymistavalle. En osannut yhdistää aistillista ja älyllistä keskenään, vaan astuin ansaan, jossa keinotekoisesti yritin tehdä teksteistä kaunokirjallisia. Nyt minun ei enää ole pakko hylätä diskursiivista ainesta, osaan kirjoittaa samalla aistillisesti ja esineellistäen. Tämän oppiminen vei aikansa.

ST: Vaihtuivatko aiheesi tämän kypsymisen tuloksena?

TS: Tällä kehityksellä oli vaikutus romaanini aiheen valintaan, aiheen, joka ei välittömästi koske minua eikä tämänhetkistä, vaan jotain objektiivista. En kuitenkaan halunnut vain kuvailla jotain täysin ulkopuolelta, vaan löytää näkökulman, jonka kautta minun olisi mahdollista sekä ottaa tosissani molemmat päähenkilöt ja samalla kuvata heidän sisäinen kokemuksensa, heidän sisimpänsä. Piti varoa eksymästä heidän subjektiiviseen näkökulmaansa ja osata kuvata heidän matkaansa myös ulkopuolelta. Halusin löytää tällaisen kaksoislähestymistavan, joka jatkuvasti liikkuu ulkoisen ja sisäisen rajalla ja siirtyy koko ajan puolelta toiselle. Toisin sanoen: halusin löytää tavan kirjoittaa tietoisesti välimatkan päästä ja kuitenkin niin, etten vain noin ohimennen kuvaile tapahtumia.

ST: Romaanisi aihe Afrikka oli minulle uusi yhtä sanaa lukuunottamatta: yahia. Suomalainen kirjailija Olli Jalonen mainitsee kirjassaan Isäksi ja tyttäreksi myös Afrikan yhteydessä yahian, ehkä se on sama yahia....

TS: Afrikka on eurooppalaisessa tietoisuudessa pitkälti maanosa, jonka historia alkaa vasta siirtomaa-ajan yhteydessä. Tämä käsitys on väärä ja halusin korjata sitä. Afrikalla on omien kuningaskuntien ja kaupunkien historiansa jo eurooppalaisia ennen ja eurooppalaisista huolimatta. Halusin myös horjuttaa mielikuvaa Afrikasta objektina ja Euroopasta subjektina, kääntää tuon kuvan toisinpäin.

ST: Oletko itse käynyt Afrikassa?

TS: En, en ole koskaan käynyt Afrikassa.

ST: Miten paljon teit tutkimustyötä kirjaasi varten?

TS: Itse asiassa jo kymmenen vuotta ennen romaanin kirjoittamista törmäsin tähän aiheeseen aivan sattumalta. Se kiehtoi minua monestakin syystä ja aloitin jo silloin sen tutkimisen. En löytänyt välittömästi oikeata lähestymistapaa, jolla voisin tätä teemaa työstää, enhän halunnut kirjoittaa aivan tavanomaista historiallista seikkailuromaania. Kirjaani kirjoitin suurin piirtein kaksi ja puoli vuotta ja tutkin samalla lisää, jos se oli tarpeen.

ST: Kirjoitat hyvin pitkiä ja loppuunajateltuja lauseita. Ovatko ne valmiina ajatuksissasi, ennen kuin kirjoitat ne paperille?

TS: Eivät, ne eivät ole valmiita päässäni. Kyllä ensimmäisen version lauseet ovat huomattavasti lyhyempiä. Korjausvaiheessa yritän saada

>>>

ne molemmat perspektiivit, joista aiemmin puhuin, mukaan myös lauseen tasolla. Yritän romaanillani löytää kielellisen vastineen näitten kahden matkustavan protagonistin kokemukselle ja kuvata tätä liikettä myös kielen liikkeellä, ikään kuin peilikuvana... vaikka tämä ei kyllä ole aivan se sana, jota etsin.... en nyt löydä parempaa.

ST: Romaanissasi samoin kuin lyhyissä teksteissäsi esiintyy kuoleman teema: yhtäältä tavoitteet, haluaminen ja toisaalta loppu, loppuminen.

TS: Onko olemassa ratkaisevampaa teemaa kuin kuolema? Aikomukseni ei ole kirjoittaa tekstiä, joka juuttuu arkipäiväisyyksiin. Tarkoitukseni ei ole toistaa arkipäivän tavallisuutta, vaan esittää ääritiloja. Kirjoittaminen on tapa tulla kuoleman kanssa toimeen. Ei nyt niinkään, että kuvittelisin näin voivani hallita kuolemaa, mutta kirjoittaminen on absurdi tapa vastustaa kuolemaa. Toisaalta.... Maurice Blanchot'lla on hieno essee nimeltä "Kirjallisuus ja oikeus kuolemaan".... en minä kyllä halua kirjoittaa mitään sinänsä kuolemanhimoista kirjallisuutta, vaan päästä tällaisten ääritilojen tutkimisen kautta todellisen tai unenomaisen kokemuksen intensiteettiin.

ST: Kuolema vaikuttaa olevan tyypillinen teema Wienissä, ei pelkästään kirjallisuudessa vaan noin ylipäätään.

TS: Minulla on epäilys, että kuolema on Itävallassa osaksi klisee, jolla sitten lepäillään. Toisaalta on kyllä sanottava, että itävaltalaisessa, ei siis pelkästään wieniläisessä kirjallisuudessa kuoleman teema on toisella tavalla läsnä, sitä seurataan aivan erilaisella pakkomielteellä verrattuna muuhun saksankieliseen kirjallisuuteen.

ST: Löysin kaksi viittausta suoraan romaanisi nimeen *Der einzige Ort*. Ensimmäinen on itse romaanista ja kuuluu näin: "...sillä maailma on sisimmältään vain yksi ainoa paikka ..." (s. 379). Toinen lainaus on kertomuksestasi "Abwesenheiten" ("Poissaoloja"): "Aina täytyy olla, ja tulee olemaan jotain, mikä erottaa minut tästä ainoasta paikasta (menneestä, unesta, pelosta tai halusta), ..."

TS: "Der einzige Ort" on ikään kuin ydin, en siis tarkoita sillä Timbuktun kaupunkia ..., se on yhtäältä ei-olemassaoleva ja kuitenkin tarpeellinen, aiemmin mainitsemieni ääritilojen viitepiste; äärimmäisyys "ainoana paikkana". Yhtäältä se voi olla se ainoa piste, johon depressiossa koko maailma romahtaa, se kaatuu yhteen ainoaan pisteeseen. Toisaalta se on myös todellisen kokemuksen piste, surrealismin tapaan samanaikaisten kokemusten silmä; piste jossa aika katoaa halun ja äärimmäisen kokemuksen muodossa. Tämä voi olla positiivista tai negatiivista. En tiedä, onko tällaista pistettä todellisuudessa olemassa.

ST: Minä luin teksistä myös aspektin, jossa "ainoa paikka" lopulta on minussa itsessäni, kaikkien tavoitteitten ja menemisten tuolla puolen.

TS: Kyllä sen voi nähdä niinkin. "Ainoa paikka" ei kyllä ole mikään oma paikka tai tila, jonka voi ottaa haltuun tai omistaa tai jossa voisi levätä rauhassa. Se on äärimmäisen vieraana olemisen kokemuksen piste; sellainen, jossa ihminen on itselleen äärimmäisen vieras. Se ei ole turvallisuuden tai varmuuden tila, minkään tavoitteen saavuttaminen ei tuo turvallisuutta tai varmuutta. Ja samalla tämän vierauden kokemuksen kautta tulee itseä lähemmäs.

ST: Lainaus romaanistasi:"Miten ihmiset pystyivät uneksimaan, ennen kuin tekniikka näytti heille, kuinka yksi kuva seuraa toista, yksi asetelma korvaa toisen?" Suomeksi sana "träumen" kääntyy kahdessa merkityksessä.

TS: Leikin teksteissäni tämän sanan kaksoismerkityksellä, yhtäältä "uni nukkuessa" ja toisaalta "unelma jonkin tavoitteen saavuttamisesta". Käsite "der Traum" tuo minulle pintaan tiedostamattoman, valvetilankin kokemuksen syvällisemmän aspektin.

ST: Tunnustan, että alussa minun oli vaikea päästä sisään romaaniisi. Lukukokemus muistutti minua siitä, kun joskus lapsena aloin lukea Raamattua ja vaikka tiesin, että siinä oli paljon mielenkiintoisia tarinoita, en löytänyt niitä itse lukemalla. Raamattua en vieläkään ole lukenut loppuun; sinun kirjasi kyllä. Alkuvaikeuksien jälkeen olin kuin transssissa, lauseen rytmi ja tarina veivät minut unenomaiseen maailmaan ja mitä vähemmän yritin loogisesti tarrautua merkityksiin sitä syvempi kokemus oli.

TS: Kuvailemasi kokemus on minusta kiva. Kun teen korjausversiota, yritän olla häiritsemättä tekstin virtaa älyllisestä tutkailusta huolimatta. Joskus tulee tunne, että kirja kirjoittaa itse itseään, minun on vain oltava häiritsemättä sitä. Sen sijaan, että kirjoittaisin tietoisesti ja sataprosenttisesti ennalta valmisteltuja ideoita ja älyllisesti hallittavia rakenteita, yritän antaa tiedostamattomalle tasolle tilaa. Se on kuin uneksimista valveilla ollessa.

ST: Tekstisi on minusta erittäin intiimiä. Saanko kysyä, mikä sinut tekee onnelliseksi?

TS: Vaikea kysymys. Helpoin vastaus kirjailijalle ehkä on, että kirjoittaminen, sen kokeminen kun kirjoittaminen kulkee. Mutta en minä tietystikään arjessani nyt kokoajan kuolemaa ajattele ja kärsi. Asiat, jotka tekevät kaikki ihmiset onnelliseksi tekevät myös minut onnelliseksi.

ST: Romaanin parissa kohdassa tulee esille sateenvarjo esineenä, johon toinen protagonisti tarttuu syvimmän epätoivon ja sairauden hetkellä. Pitkien lauseitten lomassa kesken kaiken kirjoitat: "Hän kaipaa sateenvarjoaan. Hän voisi itkeä sen vuoksi." Se on minusta erittäin liikuttava kohta.

TS: Niin, otin tuon yksityiskohdan, sateenvarjon, osaksi vierauden ja melkein täydellisen yksinäisyyden kokemisen kuvaamista. Kuinka yksi yksittäinen esine voi olla se, mistä pitää kiinni, mihin tukeutuu tällaisella hetkellä. Luulen tämänkaltaisten kokemusten olevan yleisiä. Ihmiset tukeutuvat milloin mihinkin käsilläkosketeltavaan, tarttuvat johonkin, oli se sitten sateenvarjo tai oluttuoppi iltaisin.

ST: Kertomuksessasi "Heinä, elo, syys" kirjoitat: "miksi nainen katsoo häneen, tuohon viisikymmenvuotiaaseen mieheen, joka vaikuttaa liian nuorelta; joka ei ole enää itsensä näköinen ja joka tietää, että ei ole enää itsensä näköinen"

TS: Niin, kaikki mitä kirjoitan nousee tietenkin jollain tavalla omasta kokemuksestani, mutta on teksteissäni pidemmälle vietyä.

ST: Näet itsesi kautta mahdollisuuksia, mitä voisi olla tai tapahtua, jos kuljen yhtä tiettyä tietä tarpeeksi kauan...

TS: ... ja niin pitkälle kuin pääsen! Kärjistän, seuraan ajatuksia perinpohjaisesti, vien ne niin pitkälle kuin mahdollista.

ST: Onko kertomuksessasi mainitsemasi "muodon vapaus" todellista vapautta vai vankila?

TS: Mainitsemani muodon vapaus liittyy tarinassa yhteen tiettyyn Jean-Luc Godardin elokuvaan. Kyse on tietystä tavasta rakentaa dramaturgia; tätä tapaa ei nykyään enää paljon ole. 60-luvulla ei elokuvissa ollut pääpaino välttämättä siinä, mitä sanoi, vai miten sen sanoi, oli olemassa tietty henkinen vapaus.

ST: Eli tässä yhteydessä tarkoitat aivan oikeasti vapauttavaa vapautta etkä sellaista yksinäistä vapautta, jossa tarvitaan sateenvarjoa tueksi?

TS: Aivan. Tällaisten elokuvien jälkeen sitä todella hengittää eri tavalla kuin aikaisemmin. Kyseinen Godard-elokuva on sellainen, siinä kerrotaan kielen ja musiikin avulla.

ST: Mitä tulee mieleesi sanasta "tempo"?

TS: Kirjoitin hitaan kirjan. Sana "tempo" kuulostaa minusta vaatimukselta sopeutua talouden sanelemiin lakeihin ja järjestää elämä taloudellisen tehokkuuden mukaisesti. En nyt kyllä kirjoittanut "hidasta" kirjaa siksi, että kategorisesti vastustaisin "nopeaa", kyse on ehkä elämäntyylistä....

ST: Tämän julkaisun nimi on *Nuori Voima*. Näetkö itsesi nuorena voimana?

TS: Kirjailijana oleminen on sikäli hienoa, että nuoruus kestää kauemmin ja vielä viisikymppisenä voi olla nuori, kun muissa ammateissa tämä ei oikein käy. Mutta nuori voima, se kuulostaa vähän omituiselta... Minusta nuorten ja vanhojen kirjailijoiden välillä ei ole suurta eroa. En näe itseäni suoraan kenekään seuraajana enkä ole myöskään tekemässä isänmurhaa. Minulla ei myöskään ole halua moittia vanhempia kirjailijoita. Minusta on aivan sama, onko nuori vai vanha.